

Egentliga Finlands skärgårdsprogram

Skärgårdsprogram

Sida

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Skärgården som en del av landskapet Egentliga Finland	4
3. Genomförande av programmet den föregående programperioden	6
4. Skärgårdens utveckling 2001-2004	8
4.1. SWOT	8
4.2. Vision	9
4.3. Uppställande av strategi	9
4.4. Strategins huvudpunkter	11
5. Verksamhetsformer	13
5.1. Centrala principer	13
5.2. Intressebevakning	13
6. Sammandrag	14
Bilagor	

SKÄRGÅRDSPROGRAM

1. Inledning

Skärgårdsprogrammet utgör utvecklingsstrategin för Egentliga Finlands skärgårdsområde för perioden 2001-2004. Med programmet strävar man efter en målmedveten regional utveckling. Dess stomme utgörs av en strategi, på vilken de valda handlingslinjerna skall stödja sig. Programmet baserar sig på de regionala utvecklingsplaner som gjorts upp i regionkommunerna. Skärgårdsprogrammet kommer att ingå i landskapets nya utvecklingsprogram, som färdigställs i slutet av året och som träder i kraft år 2001.

I detta program har åtta åtgärdsförslag lyfts fram för att förverkliga det väsentligaste av strategin. Av dessa åtgärder formar skärgårdens sk. spetsprojekt, vars finansiering man eftersträvar att trygga på lång sikt. I skärgårdsprogrammet har man inte gått in för att närmare definiera åtgärdsförslagets innehåll, utvecklingscentralerna utarbetar detta senare.

Skärgården har under den nya programperioden EU:s mål 2-områdesdefinition, vilken omfattar hela området. Utöver mål 2 har området för utvecklingsåtgärder Egentliga Finlands landsbygdsplan, mål 3 programmet, gemenskapsinitiativprogrammen och olika nationella finansieringskällor till sitt förfogande. Detta skärgårdsprogram drar upp linjerna för tyngdpunkterna i skärgården för hur dessa finansieringskällor kan utnyttjas.

2. Skärgården som en del av landskapet Egentliga Finland

Egentliga Finlands skärgård består av 18 kommuner, av vilka 8 är skärgårdskommuner enligt statsrådets definition (Dragsfjärd, Gustavs, Houtskär, Iniö, Korpo, Nagu, Rimito och Velkua) och resten s.k. skärgårdsdelkommuner (Finby, Halikko, Kimito, Merimasku, Nystad, Pargas, Pikis, Tövsala, Villnäs, Västanfjärd).

Skärgården fördelar sig på fyra regionkommuners område, men stommen för skärgårdens verksamhet består dock av Åbolands regionkommun (Pargas, Nagu, Korpo, Houtskär, Iniö, Kimito, Västanfjärd, Dragsfjärd). I regionkommunen har 1985 inrättats en central som ansvarar för utvecklingen av näringslivet, Skärgårdshavets Utvecklingscentral.

Skärgårdens totala ytareal är cirka 10.000 km². Av detta utgör landarealen cirka 3200 km² och 8400 km² är vatten. Strandlinjen är sammanlagt cirka 11.500 km och öarnas antal är 22.000.

Gles bebyggelse med svåra kommunikationer är typiskt för området. Till exempel tar färden från Houtskär till ön Pettu i Finby minst fem timmar. På vägen finns det elva broar och sju färjor. På motsvarande sätt tar resan från Nagu till Iniö över tre timmar. På vägen finns det fem färjor, av vilka färjförbindelsen mellan Houtskär och Iniö fungerar endast sommartid. Sträckan är c. 55 km.

Skärgårdens invånarantal är cirka 33.000, av vilka majoriteten är svenskspråkig. Största delen av skärgårdens kommuner har haft ett flyttningsunderskott de senaste åren. Dessutom sker det flyttning inom området sålunda att man från de mer avskilda belägna byarna och öarna flyttar till kommuncentralerna. På så sätt minskar antalet byar och volymen av näringsverksamheten och det offentliga serviceutbudet försvagas främst i den yttre skärgården. Skärgårdens befolkningsutveckling är en av de viktigaste grundfrågorna och särskild uppmärksamhet har blivit fäst på dem de senaste åren. Det är en långvarig process att ändra riktningen för den aktuella utvecklingen, där man inte kan finna endast en riktig lösning. Genom basutredningarna håller man dock på att redan söka svar på orsakerna i bakgrunden till utvecklingen.

Områdets arbetslöshetsgrad är cirka 8%, i Åboland 7,5%. Sysselsättningssituationen har de senaste tiderna utvecklats i positiv riktning och är för närvarande den lägsta i landskapet.

I skärgården finns det rikligt med små företag, men där finns också en stabil storindustri. Sammanlagt finns det cirka 1400 företag, vilket är en hög siffra i proportion till invånarantalet. Servicesektorn har ökat mest under de senaste åren. Lantbrukets andel har för sin del efter hand visat en jämn nedgång. Turismen är alltjämt en av de viktigaste näringarna. Turismen kan dock inte ensam för sig i tillräcklig mån göra näringsstrukturen mångsidigare och ej heller garantera att bosättningen hålls kvar på området. Turismnäringen erbjuder i sin nuvarande form främst en möjlighet till extra inkomster för branschens företag i skärgården, endast en handfull företag får sin utkomst därav året runt.

3. Genomförande av programmet den föregående programperioden

De viktigaste för skärgården gällande stödprogrammen under EU:s föregående programperiod var **målprogram 5b, Inerreg II, Leader II** och **de nationella stöden**. Pargas stad utgjorde ett undantag i alla områdesdefinitioner, och blev till exempel helt och hållet utanför 5b. Denna omständighet inverkar på områdets utveckling. Projekten blev ofta små och en övergripande, målmedveten utveckling av regionen blev lidande.

På utvecklingen av **turismen** satsades det mest, i synnerhet på marknadsföring och skapande av nätverk. Många mål 5b- och Leader-finansierade turismprojekt har lyckats rätt väl (t.ex. Ringvägen). Visserligen är det svårt att fastställa hur turismen utvecklats t.ex. endast med hjälp av arbetsplatsutvecklingen beroende på att statistikerna endast delvis identifierar sysselsättningen som bisyssla och på deltid, vilket är mycket vanligt inom turismen. Det är dock klart att utvecklingen av turismen till en betydande näring i skärgården kräver nya företag i synnerhet i inkvarterings- och förplägningsbranschen.

Via **Interreg**-projekten inleddes en mer omfattande utveckling av kontakter och samarbete med Åland och skärgården i Sverige. Inalles 56 Interreg-projekt startades. Uppföljningen av dessa projekt är ännu inte slutförd, men det förefaller redan som om verkningarna i Egentliga Finland har blivit mer anspråkslösa än väntat, speciellt arbetsplatsutvecklingen motsvarade ej målen. En orsak till den rätt svaga framgången för Interreg-projekten i Egentliga Finland torde vara det att de största projekten stödde redan existerande företag (t.ex. Skärgårdssmak), medan det i Egentliga Finland hade behövts omfattande samarbetsprojekt som främjade ny företagsverksamhet.

Service och handel har till stor del stannat utanför stödsystemen. Det oaktat har servicesektorn utvecklats kraftigast, mätt med arbetsplatsutvecklingen. Bevarandet av bas servicen har inte trots skärgårdslagen varit någon självklarhet de senaste åren. Skärgårdslagen skulle trygga att servicenivån kvarstår, men bl.a. de statliga ämbetsverkens tjänster har centraliserats och trafikförbindelserna har minskats.

Lantbrukets strukturuomvandling fortsatte under programperioden i skärgården då antalet lantbrukslägenheter och inkomstnivån sjönk, samtidigt som binäringarnas betydelse ökade. Trots utvecklingstrenden har man dock inte hittills lyckats skapa starka särpräglade lantbruksprodukter eller -produktgrupper, t.ex. skärgårdens ekoproducter eller vidareförädlade produkter.

Under programperioden har betydande utvecklingsprojekt för **fiskerihushållningen** kunnat genomföras (KOR och Pesca). Direkta företagsstöd har också beviljats fiskförädlingsföretagen.

Arbetsplatsutvecklingen inom **industrin** har bevarats ganska oförändrad och verksamheten hos de stora företag som verkar på området har varit stabil. Nya företag etablerades rikligt i Åboland, cirka 100 per år, medan nettoverkningen dock blev c. 10 nya företag/år.

Några mer omfattande **internationaliseringsprojekt eller projekt för att bilda nätverk** mellan företagen inleddes ej i skärgården under programperioden, med undantag för turismprojekt. Visserligen har områdets läroanstalter skapat internationella kontakter med hjälp av sådana projekt där även företagssamarbete har ingått.

Kunskapsprojekt har det funnits rikligt av. Informationssamhällets kunskaper har även utgjort ett tydligt tyngdpunktsområde då det gällt utvecklingen av kunnandet. Däremot var intresset lamt under programperioden med att förbättra miljökunnandet och det fanns få projekt som hänförde sig till ämnet. Överhuvudtaget fästes endast sporadiskt uppmärksamhet på miljöfrågorna.

Arbetslösheten i skärgården har sjunkit jämnt och den är nu cirka 8%. Det har dock blivit ett problem att efterfrågan på och utbud av arbetskraft inte tillräckligt mött varandra. Företagen skulle bl.a. ha behövt kunniga i ADB, teknik och byggnadsbranschen.

Trots många goda resultat, såsom en nedgång i arbetslösheten och BNP-utvecklingen, väntar de stora frågorna ännu på sin lösning, nämligen det minskade invånarantalet, produktifieringen av områdets attraktion och en mångsidigare näringsstruktur.

4. Skärgårdens utveckling 2001-2004

4.1. SWOT

STYRKEFAKTORER

unik miljö
internationellt värdefull kultur-
miljö
geografiskt läge
närheten till andra skärgårdsområden
närheten till starka tillväxtområden
klimatförhållandena
va 1400 småföretag
välfungerande offentlig administration
tvåspråkighet
trygg, lockande boendemiljö, småskalighet
hög utbildningsnivå

SVAGHETER

negativ befolkningsutveckling
negativ arbetsplatsutveckling
avstånd, trafikförbindelser
brist på en stark profil och attraktivitet
brister i samhällsstrukturen
utbildningsnivå
strukturomvandlingar i basnäringarna
bristfällig marknadsföring
liten närmarknad

MÖJLIGHETER

ökat samarbete på alla nivåer
modellområde för en bärkraftig ut-
veckling
rena natur- och ekoprodukter
höjandet av förädlingsgraden
kunnande arbetskraft
exportmöjligheter
havet, hamnarna, båtfarlederna
miljökunnskap
miljövänliga produkter
miljökunskapsnätverk
övriga nätverk
utveckling av turismen
kulturprofilering
lokal kultur
framhävande av skärgårdskaraktären

HOTFAKTORER

miljöolyckor, -katastrofer
isolation
befolkningsbrist
minskande permanent bosättning
försämrade servicenivå
koncentration
försämrad infrastruktur
statsmaktens ingripande i äganderätten
skärgårdens säregna kultur försvinner

Om skärgårdens framtid i korthet:

- som skärgårdsnäringsarnas styrkefaktorer betraktas skärgårdsinvånarnas mångsysslande och höga kunskapsnivå i bakgrunden till den småskaliga näringsverksamheten.
- skärgårdsnäringsarnas möjligheter ses i utnyttjandet av turismen, distansverksamheter, nya energiformer, miljöteknologi och specialodlingar
- hotfaktorerna är förknippade med den ensidiga näringsstrukturen, den ofullbordade strukturomvandlingen inom lantbruket och den försvagade ställningen för de traditionella näringarna samt en långsam förändring av näringarna att motsvara den framtida samhällsutvecklingens behov.
- som styrkefaktorer för bosättningen betraktas den särpräglade skärgårdskulturen, den starka identiteten, tvåspråkigheten och välbevarade byhelheter.
- som svagheter för bosättningens utveckling betraktas den spridda och glesa bebyggelsen, en snedvriden åldersstruktur och minskande befolkning samt att bosättningens tyngdpunkt förflyttas mot fastlandet.

- möjligheterna att utveckla bosättningen ansluter sig i synnerhet till ett utnyttjande av fritidsbebyggelsen, utnyttjandet av sommarbostäderna året runt samt rekryteringen av ungdomarna i nya näringar.

4.2. Vision

Egentliga Finlands skärgård är globalt sett en unik miljö med oersättliga miljö- och kulturvärden. Grunden för skärgårdens näringsliv utgörs av serviceproduktion och industri. Även en turism som baserar sig på naturen och kulturresurserna är en betydande näring.

Med hjälp av ett omfattande samarbete och produktifiering av skärgårdens attraktivitet strävar man efter att utveckla skärgården och bevara den som ett livskraftigt bosättningsområde.

4.3. Uppställande av strategi (=organiserande för att lyckas)

Skärgårdens mest centrala styrkefaktorer ligger i det unika i området, dvs. det skärgårdsmässiga, ett tätt företagsbestånd, tvåspråkigheten och naturförhållandena. De mest centrala problemen kan anses vara avfolkningen, näringslivets ensidighet, de tidsmässigt långa avstånden och bristen på en stark profil (dvs. man har inte lyckats med att föra fram det skärgårdsmässiga som en attraktionsfaktor).

Det primära för områdets utveckling är att betona styrkefaktorerna och samtidigt aktivt balansera upp strukturomvandlingen. En positiv arbetsplatsutveckling intar nyckelpositionen. Med detta avses i främsta rummet att det uppkommer nya arbetsplatser, men även att de existerande tryggas.

En väsentlig ökning av arbetsplatserna torde lyckas endast genom att av service och turism skapa en mer betydande näring än i dag. Det torde bli en rätt ansenlig utmaning att ens hålla det totala antalet arbetsplatser inom servicen på nuvarande nivå, då den skärpta ekonomin inom den offentliga sektorn, vilken kan förväntas, även återspeglas på arbetsplatserna. Utvecklingen av turismen till en betydande näring kräver nya företagare och en mer omfattande produktifiering och marknadsföring av skärgårdens attraktivitet samt att nätverk utanför området (Åbo, Åland, Stockholm) skall bildas. Upplevelser är dagens tema och detta kan förenas i synnerhet med utvecklingen av skärgårdens turism. Upplevelser kan också förenas med skärgårdens lantbruksprodukter och deras vidareförädlade produkter. Idkandet av gårdsbruksturism blir allt mera företagsverksamhet. Av vidareförädlingen av bär, grönsaker, frukter, rotfrukter, fårkött och fisk är det möjligt att finna nya produkter, i fråga om dem borde man satsa på deras marknadsföring och logistiska problem. Produktutveckling, kvalitet, marknadsförings- och säljkunskap utgör centrala utvecklingsobjekt. En ökning av den ekologiska produktionen och en etiskt bärkraftig produktion torde ge en möjlighet att få nya marknader och en bättre prisnivå för lantbruksprodukterna. Fiskerihushållningsnäringen hör på ett naturligt sätt samman med skärgårdens verksamhetsområden, Man måste se till att hela näringens produktionskedja fungerar och verksamheten utvecklas i skärgården.

Som en sammanfattning kunde det sägas att möjligheterna för skärgårdsnäringarna ses i utnyttjandet av turismen, nya energiformer, miljöteknologin, distansarbete och specialodling. Ett mångsidigt, utbrett samarbete mellan företagen utgör en förutsättning för att man skall lyckas med att skapa nya arbetsplatser och för de nuvarande företagen för att nå framgång.

Utvecklingen av förutsättningarna för ett arbete som är oberoende av platsen, dvs. distansarbetet, hänför sig också till utvecklingen av näringslivet och förebyggandet av utslagning, och genom denna utveckling att starkare än förr inom utvecklingsarbetet framhålla informationssamhällets färdigheter.

Bristen på yrkeskunnig arbetskraft har redan påverkat uppkomsten av arbetsplatser i skärgården. Genom att utveckla kunnandet bör man säkerställa att efterfrågan på och utbudet av arbetskraft möter varandra. Tyngdpunkterna för utvecklingen av kunnandet bör vara informations samhällskunnande och miljökunnande samt en ”modernisering” av yrkesfärdigheterna.

Under denna period erhålls betydande stöd för att utveckla skärgården. Dessa stödformer bör målmedvetet tagas i bruk för att skapa ny företagsverksamhet och för att balansera upp strukturomvandlingen.

För programperioden 2000 - 2006 har Åboland uppställt följande volymmässiga mål:

- en befolkningsökning med 400 invånare*
- en ökning av arbetsplatserna med 400 nya arbetsplatser*
- en sänkning av arbetslöshetsgraden till 5 %*
- en fördubbling av graden av utnyttjad datateknik hos områdets företag.*

4.4. Strategins huvudpunkter

1. Förstärkandet av skärgårdens attraktivitet och företagsverksamheten

Det centrala är att lyfta fram det skärgårdsmässiga och att via attraktiva produkter förstärka områdets profil. Det är också skäl att fästa mer uppmärksamhet än tidigare på information och marknadsföring.

Det faktum att man inom området kan göra klara, centraliserade linjeval som på ett omfattande sätt stöder näringslivet, vilka man tar ansvar för och backar upp med samlade resurser, främjar tillkomsten av goda helhetslösningar.

Samarbete, nätverksbildande och internationalisering är tidens trender och genom att utnyttja dem kan nya utvecklingstrender åstadkommas. Skärgården skulle ha ypperliga möjligheter att skapa mer fungerande samarbetsmönster med inriktning på Sverige. Hela landskapet skulle behöva ett mer effektivt samarbete med svenskarna och skärgården kunde i detta avseende ta till sig en viktig roll.

2. Utveckling av kunnandets nivå

Målet inom utvecklingen av kunnandet är, förutom att trygga tillgången på arbetskraft, att tillämpa den nya teknologin och kunskapen samt att förbättra miljökunnandet som en del av utvecklingen av imagen. Förutsättningen för ett lyckat, långsiktigt arbete är dock en kontinuerlig bedömning av de ändrade kunskapsbehoven och förmågan att göra nödvändiga ändringar.

I skärgården borde man målmedvetet sträva efter att skapa kunskapskoncentrationer, med vilka företagen, läroanstalterna och forskningsinstituterna samt kunskapscentrumen utfäster sig till ett samarbete av fortlöpande karaktär. Målet är att med hjälp av kunskapskoncentrationerna förbättra samarbetet och specialistutbytet mellan företagen samt läro-

anstalterna och forskningsinstituterna. Målet är också att stöda läroanstalterna och deras utveckling så att de finner sin roll som mångsidiga enheter, vilka utvecklar områdets näringsliv. Uppmärksamhet bör fästas på ett inbördes samarbete i form av ett nätverk mellan läroanstalterna. Inom läroanstalternas verksamhet borde det mer än förr beaktas det att en betydande del av de nya arbetsplatserna i det utvecklade informations-samhället uppkommer kring byggandet, upprätthållandet av och innehållsproduktionen för datatekniska system. En sådan verksamhet lämpar sig väl som distansarbete i skärgården.

3. Tryggandet av miljöns tillstånd och en livskraftig skärgård

Miljön och dess tillstånd utgör utgångspunkten för den regionala attraktiviteten. Genom regionpolitik och planering av områdenas användning kan man väsentligt påverka skärgårdens miljö och näringsliv. Med en bra regionpolitik sammanjämkas de konflikter som uppstår mellan de olika intressegrupperna, vilka kan uppkomma av exempelvis bevarandet av miljöns värden och utvecklingen av en företagsekonomisk verksamhet. Å andra sidan är det absolut väsentligt att göra näringslivet mer mångsidigt och att utveckla det med tanke på skärgårdens framtid. Sammanjämkandet av sådana saker bör tilldelas uppmärksamhet, t.ex. genom att en enhetlig praxis görs upp för planeringen av en miljömedveten markanvändning och genom att avtala om den regionala politikens utvecklingskriterier.

Vidare borde man främja att principerna för en bärkraftig utveckling slår rot som en del av levnadssättet och beslutsfattandet.

Överföringen av miljöteknologin och -kunnandet till företagsverksamhetens och invånarnas förfogande borde man målmedvetet sträva efter att realisera.

Inom förbättringen av infrastrukturen borde man koncentrera sig på att utveckla trafikförbindelserna och teletrafiken. Då trafikförbindelserna förbättras borde i främsta rummet komma en ökning av förbindelsebåts-, färj-, och bussturererna och att koordinera tidtabellerna utifrån behoven, att få snabbare förbindelsebåtar samt att upprätthålla de s.k. ringvägsförbindelserna året om.

Centrala åtgärder:

Utgångspunkten för samarbetet är att man kommer överens om de gemensamma frågorna. Detta innebär, att man inom området gemensamt i detalj beslutar om vad man satsar på och med hurudan tidtabell. Skärgårdsprogrammet föreslår följande åtgärder:

- ***Större satsningar på nya turismprodukter och marknadsföring,***
- ***Lantbrukets möjligheter att förädla produkter utreds via ett omfattande projekt,***
- ***Det mångsidiga hantverkskunnande lyfts fram,***
- ***Samarbetets med Sverige effektivteras,***
- ***Läroinrättningarnas och företagens samarbete effektivteras via ett projekt ,***

- *IT utvidgas ytterligare och kunnandet fördjupas,*
- *Koncentrera turism- eller miljökunnandet till skärgården t.ex. i form av att grunda ett kunskapscentral*
- *Större nytta av Interreg IIIA Skärgårdssmak-projektets fortsättningsdel. Projektet eftersträvar att framställa typiska skärgårdsprodukter och det bildar en väsentlig del av Interreg-programmet.*

Dessa åtgärder bildar skärgårdens sk. spetsprojekt på lång sikt. Varje åtgärd bildar som väl genomförd en omfattande helhet. Åtgärdernas innehåll i detalj formas av utvecklingscentralen. Åtgärdsförteckningen eftersträvar inte att vara heltäckande eftersom klara val måste göras.

5. Verksamhetsformer

5.1. Centrala principer

Man borde omfattande avtala om de centrala principerna. En tillämpning av dem i praktiken borde synas framförallt i kommunernas beslutfattande, i Utvecklingscentralens linjedragningar och val av projekt.

1. *Koncentration på verksamhet som skapar nya arbetsplatser*
2. *Utvecklingsarbetet sker i enlighet med principerna för en bärkraftig utveckling*
3. *Stödjande av verksamhet som satsar på internationalisering, bildande av nätverk och höjning av kunnande*
4. *Samarbetet intensifieras på alla nivåer*
5. *Begreppet det skärgårdsmässiga utnyttjas*

5.2. Intressebevakning

Skärgården utgör en betydande nationell och internationell resurs. Skärgården är en styrka i synnerhet med tanke på naturen, turismen, fritidsfirandet och boendets kvalitet. Skärgården har med åren nått en unik ställning, som också beaktats i olika lagar. Lagen om främjande av skärgårdens utveckling trädde i kraft 1981. Den förpliktar staten och kommunerna att verka så att skärgårdsbornas utkomst, trafikförbindelser, basservice och skärgårdens natur kan tryggas. Vidare har skärgården beaktats i lagen om kommunernas statsandelar och lagen om regional utveckling. EU:s regionalpolitiska linjedragningar och beslut stöder också en målmedveten utveckling av skärgården. Skärgårdens intressen bevakas av många olika parter, såsom:

- Skärgårdsdelegationen (Inrikesministeriet)
- Skärgårdssamarbetet (Nordiska ministerrådet)
- Delegationen för skärgårdstrafik (Trafikministeriet)
- Skärgårdshavets utvecklingscentral (regionens kommuner)
- Skärgårdsnämnden (Egentliga Finlands förbund)

Intressebevakningen är en mångfasetterad form av samarbete, vars resultatmässighet grundar sig på fungerande kontakter och en organisation, genom vilken det finns en möjlighet att påverka.

Egentliga Finlands förbund driver skärgårdens intresse genom att hålla skärgårdspolitikens aktuella frågor i förgrunden framför allt i sitt utvecklingsprogram. Uppgörandet av skärgårdsprogrammet är en del av detta arbete.

6. Sammandrag

Som sammandrag kan det konstateras att Egentliga Finlands skärgård som miljö är unik. Som område för fritidsfirande och som boendemiljö är den rätt attraktiv. Området har satsat framför allt på att utveckla turismen och alltjämt bör det satsas på att öka dess andel. En starkare profilering av området och en mångsidig produktifiering av det skärgårdsmässiga samt en målmedveten internationalisering (i främsta rummet gott samarbete med Sverige) kunde sätta fart på en ny utvecklingstrend, vilken skärgården behöver för att ändra sin befolkningsutveckling och göra näringslivet mer mångsidigt. EU:s regionpolitik har medfört nya möjligheter, men inte färdiga lösningar. I likhet med mångt annat område sökte skärgården sina egna linjedragningar de första tiderna av EU-medlemskapet. I början av EU:s andra programperiod kan redan en enhetlighet i utvecklingsplanerna för området skönjas. Programförslag som stöder varandra och planerna utgör ett tecken på att man insett samarbetets betydelse som den enda fungerande verksamhetsformen.

Bilagor

Bilaga 1: Befolkning, åldersstruktur, språkfördelningar 1998, 1999

Bilaga 2: Näringsstruktur 1998

Bilaga 3: Arbetsplatser (inom området arbetande 1998)

Bilaga 4: Uppgifter av kommunernas budgeter 1997

Bilaga 5: Karta